

Петро Захарчук

Іван Ярмошик

Стежками Бистриївки в минуле й майбутнє...

"Під гаєм в'ється річечка,

як скло вона блищить.

Долиною широкою

Кудись вона біжить"

Л. Глібов.

Чи можете Ви уявити свою батьківщину без маленької річки, що тихенько біжить мов час, ген на околиці, ховаючи прохолоду серед верболозів та очерету, поєднуючи день вчорашній з майбутнім? Вона завжди приваблювала нас ліричною красою краєвидів заплави. Чи можете Ви пригадати своє дитинство, у якому б не було звивистого срібла річки, рибалки на зорі, росяної луки? У кожного з нас є свої спогади, в яких живе одна єдина "наша" річка, до якої ми бігали купатися, ловили пічкурів чи раків, шукали пригод, пізнавали світ. Ми росли, і чи то в уяві нашій, чи то й насправді, річка все меншала і меншала з часом, перетворюючись на потічок або стічну канаву. На превеликий жаль, нині Бистриївка більше нагадує рівчак, ніж річку з творів художньої літератури, чи наших мрій. І куди поділися оті раки, оті повні таїни плеса з тихими водами і ясними зорями? Де ті старечі верби з нашими "тарзанками"? Невже все, що залишилося Бистриївці, - жити у наших спогадах? Як повернути красу землі? Як повернути совість людям, що призвели до цього?

Струмочок зливаючись з струмочком, утворюють маленьку, малу, середню, велику ріку. Якби Земля не мала річок, вона б втратила свій рослинний покрив і все живе взагалі. Лишень вийшовши з-під землі, джерельце, окрім благ і радощів, які віддає всьому, що живе на його берегах, виростає в річку. І якщо яке-небудь місто знемагає від спраги, якщо міліють великі ріки, то причини цьому варто шукати там, де розміщені капіляри водної системи - на маленьких струмках і річечках. Велика ріка не мати малим річкам,

а їх дитина - сама себе вона не напоїть...

На жаль, якщо ми й знаємо цю істину, то в пам'яті тримаємо не завжди. В одному місці з-під каменю жебоніло крихітне джерельце пульсом живого серденька. Та йшла корова, ступила ратицею, порушила, а пастух поправити полінувався. І джерельце почало гаснути. В іншому місці джерельце засипали сміттям, ще в іншому - заорали. Всіх прикладів безгосподарності перерахувати годі. Вони ніби й не страшні, якщо розглядати їх не в сукупності, а кожен окремо. Подумаєш, велика біда за літо на якомусь полі, в якомусь селі не стало джерельця! Справді, не біда, коли в одному селі, на одному полі. А якщо над річкою десятки сіл, і по одному джерелу чи струмку в кожному замулюється щоліта?

Що таке мала річка? Необхідно пригадати, річка - це природно утворений водотік, який тече цілорічно, якщо пересихає то самостійно відновлюється з часом. Поняття "мала річка" не є історично постійною категорією. В Україні до малих річок відносять водотоки, які мають площу водозбору не більше 2 000 км кв. й притаманний їм гідрологічний режим.

Річка є складною багатокомпонентною системою, повноцінне функціонування якої визначається багатьма чинниками. Навіть незначні зміни дії будь-якого із цих чинників викликає відповідні зміни у річковій системі. Одним з найпотужніших серед таких чинників є людська діяльність. Заберуть люди з русла деякий об'єм води - менше її потече річкою далі, кинуть вони у воду сміття - воно попливе за водою та забруднюватиме річку. Доки таких дій людини було небагато, річки з ними ще могли "впоратися". І люди не зауважували негативних наслідків своєї діяльності. їм здавалося, що річки завжди будуть красиві і здорові.

Але вплив людини на річки, і на довкілля взагалі, все посилювався. Щоб його виправдати, "володар природи" висунув гасло: "...взяти у природи - наше завдання...". І почали брати, почали перетворювати, Перетворень набралось вже стільки, що річки неспроможні протистояти їм самотужки, є чимало і таких змін, які саму річку перетворюють, наприклад, на канал, а заплаву, на якій кілька десятиліть тому була мальовнича левада, - на пустир. Від таких змін

річки починають хворіти: міліють і заростають їхні русла, риби стає менше, або вона й зовсім зникає, зменшується величина стоку, води річки стають брудними, річка втрачає свою мальовничість та привабливість.

Причин, що викликають "хвороби" наших річок, є чимало і стає дедалі більше. Основна ж — це діяльність нашого суспільства. Вона постійно спрямована на ріст споживання природних ресурсів без відповідної роботи щодо їхнього відновлення. Найбільшої шкоди річкам завдало вирубування лісів та постійне розширення орних земель на водозборі, осушення заплав та перебудова русел, скидання стічних вод. От і хворіють наші річки, хворіють і вмирають...

Ще недавно, якихось 20 років тому, басейн Бистриївки, характерний низовинним рельєфом, відзначався наявністю значної кількості боліт, заболочених і перезволожених земель, густою сіткою водотоків, лісистістю і дрібноструктурністю сільськогосподарських угідь. Це була добре збалансована система, де кожен тип водойм і кожна екологічна група займала певне місце, маючи конкретне значення як в корисній продуктивності, так і в підтриманні високої самоочищувальної здатності водойм всього регіону в цілому. Край характеризувався багатством природних ресурсів: високою рибопродуктивністю, розвитком достатньої водно-мисливської фауни, корисних безхребетних, заплавними сіножатями й, найголовніше великими запасами чистої води. Висока самоочищувальна здатність і велика продуктивність Бистриївки забезпечувалася сприятливим гідрологічним режимом. З повільною течією, вільно мандруюча розлогою луговою заболоченою долиною, річка містила в собі великі запаси води, рівень яких підтримувався розміщеними в басейні болотами й структурами самої річки, коли повноводні плеса, глибиною 1,5..2 м були звичним явищем, а неглибокі бистрини утримували воду в річці. Саме тому Бистриївка, при таких самих загальнорічних витратах, як і нині, була більш повноводною і у відповідності з сезонними графіками зміни витрати води у часі (за винятком хіба що затяжних дощів, коли спостерігалися великі паводки) віддавала свою воду у річку Мику. Така структура річки частково збереглася на ділянці від села Сліпчичи до села

Кам'яного Броду на Бистриївці та від греблі торчинського ставу до злиття є Бистриївкою на Верховлужці.

В той же час спостерігався сприятливий гідробіологічний стан річки, що забезпечував розвиток водної фауни і флори, у складі яких нараховувалося декілька тисяч видів тварин і рослин, що брали активну участь в самоочищенні річкової води. Прибережна рослинність, що розвивалася в неокультуреній долині слугувала прекрасним перехоплювачем всього комплексу поверхневого змиву, не допускаючи попадання продуктів ерозії в річку. До цього слід додати й переважання в донних відкладах річки чистих і слабозамулених пісків, які в умовах помірної течії найбільш сприятливі для процесів самоочищення.

На даний час річка, її притоки та інші водойми, зазнали значного і швидкого, іноді катастрофічного для значної маси рослинно-тваринних угруповань впливу, пов'язаного з меліорацією регіону. Різко знизилася самоочищувальна здатність річки. Якщо формування біотопу (ділянки поверхні з однотипними умовами середовища, яку займає певне угруповання організмів) проходило протягом багатьох тисячоліть, то різка корінна перебудова річки відбулася за останні 1,5...2 десятиліття. При реконструкції басейну річки абсолютно не враховувалися необхідні умови існування водних організмів. Це похитнуло біологічну систему, що склалася. Багато водних організмів виявилися непристосованими до такої швидкої зміни умов середовища і загинули, інші скоротили площі поширення. До прикладу, в річковій системі Тетерева абсолютно зникли судак і жерех. Газета "Волынские губернские ведомости" № 17 за 1875 рік писала: "Річка Тетерів славиться своєю рибою. Нещодавно житомирський міщанин пан Кузявко впіймав тут осетра довжиною 1,3 аршини". В ті часи в церквах дзвони мовчали, коли риба йшла на нерест...

Значне зарибнення річок краю було навіть предметом жартів житомирських писарчуків-канцеляристів. Зокрема, один з таких безіменних дотепників, мабуть намагаючись урізноманітнити актові гродські книги житомирського замку, 1635 року поміж офіційних звернень вписав гумористичну скаргу Васька Млиневича на Захаріяша Дітковського про те, що останній нічним обичаєм наїхавши на Тетерів, оселедців, що були в тій річці

вилловив, наловивши бочок тридцять і десять і чотири до того ж "каміння по річці насіявши до великої шкоди, жалю і кривди протестуючого.

Людина останнього століття збудувала зі скла і бетону міста, що вражають уяву, оперезала планету стальними магістралями, затиснула ріки у величні греблі, розлила рукотворні моря, підкорила небо, вийшла в космос. А потім озирнулася, подивилася на справи своїх рук. Побачила брудні ріки і озера, сиве від диму небо, мертво землю. Вжахнулася. Задумалася.

І намагається виправити помилки. Серед таких спроб - і роботи щодо врятування малих річок. Головною метою таких проектів є намагання повернути річки до їх первісного стану, відновлення водності і якості води. Але, оскільки річка - результат взаємодії всіх компонентів її водозбірного басейну, паралельно необхідні хоча б частково відновлення природних комплексів заплави, берегових терас, водозборів. Саме на реконструкцію цих природних типів рослинного покриву має бути спрямована робота по відновленню порушених ділянок ландшафтів долин малих річок. Звісна річ, не варто сподіватися на повне відновлення природного стану річки, адже ми не можемо повністю відмовитися від здобутків цивілізації. Але сучасна долина малої річки має являти собою мозаїку природних та антропогенних комплексів, оптимально поєднаних у своєму розміщенні та співвідношенні.

Мала річка Бистриївка протікає через Черняхівський, Коростишівський та Радомишльський райони Житомирської області від села Стирти Черняхівського району до річки Мики під древнім Радомишлем. Це права притока Тетерева другого порядку (система Дніпра). Довжина Бистриївки - 37 км, площа водозбору - 381 км кв. Лісистість басейну 35, 61 км кв. (9,2 %), заболоченість - 6,33 км кв. (1,66 %). Бере свій початок на північно-східній околиці села Стирти (50° 29' 34" п.ш.; 28° 45' 51" сх.д., абсолютна висота 211 м), на заболоченій низовині ("Леонтева долина"), впадає в річку Мику на західній околиці м. Радомишля (50° 29' 10" п.ш.; 29° 13' 23" сх.д., абсолютна висота 147 м) Приток 11, серед яких найбільші: Коробочка (18 км), струмок Мика (15 км), Верхолужка (14 км), Руда (12 км).

Річкова долина широка, коритоподібна, слаборозвинута. Відклади на

берегах Бистриївки складає піщано-суглинистий алювій верхньоантропогенного віку, в якому трапляється розсипний ільменіт ("чорний пісок"), пов'язаний з каоліновою корою вивітрювання, поширеною на основних породах Коростенського інтрузивного комплексу. Корінні береги низькі, пологі, слабовиражені, типові для Полісся, завдяки чому весняною повінню заливаються значні площі. Глибина русла в найглибших місцях 1,5 м при ширині 3 м, лише місцями річка на значну глибину прориває покривні алювіальні відклади і вривається корінні кристалічні породи Українського щита, і має характер долини прориву (Бистриївка в селі Кінний Брід, біля греблі). Після села Сліпчичи долина річки більш виражена, береги припідняті, утворюючи відслонення кристалічних порід. Загальна кількість ставків на Бистриївці - 10,

Територія басейну Бистриївки розміщена в межах південно-західної окраїни Українського щита, в області розвитку докембрійських вивержених порід. Характерна слабо-хвилястим, рівнинним рельєфом, чітко виражених вододілів мало. Притаманні невеликі підняття - горби або їх пасма, що піднімаються над оточуючою місцевістю на 5... 15 м, названих в народі "горами (Осова гора побіля Бежева, Дівич-гора біля Горбулева) та блюдцеподібні болотисті зниження. Підвищення являють собою куполи кристалічних порід, згладжених дією льодовика, а також моренами. Заболоченість знижених частин місцевості є результатом слабого розвитку балок і ярів, які дрениують воду...

Береги Бистриївки багато чого бачили протягом віків, були свідками трагічного і славетного, веселого й сумного. А здебільшого розміреної щоденної праці мешканців краю. Вони тримають в таємниці багато археологічних пам'яток-слідів проживання тут різних племен, ниточки антропогенезу яких можна відшукати і в нашому генофонді. Тож уважне ставлення до довкілля, допоможе нам вивчити минуле, через знання його краще зрозуміти сьогодення, заглянути в майбутнє.

I. Погляд в минуле.

Перенесемося подумки в далеке минуле Бистриївки...В ті часи вся територія Полісся була вкрита непролазними лісами. Вперше назва цього

етнографічного регіону згадується в Галицько-Волинському літописі під 1274 роком. Тоді литовський князь Трайден захопив містечко Дорогочин. Руські князі задумали помститися і вирушили на ворога. Вчасно не надійшло лишень військо князя Мстислава, котрий "...ішов був од города Копиля пустошами по Полессі..." Полісся згадується в описах мандрівників і пам'ятках історичної картографії. Про нього пише, але не вживає цієї назви давньогрецький історик Геродот: "...земля їх поросла густими лісами і в найбільшому з них є величезне озеро, оточене трясовинами й очеретами, а в цьому озері ловлять видр, бобрів та інших звірів". Згадує Полісся й грецький географ Клавдій Птоломей. На його карті бачимо велику притоку Дніпра, що витікає з озера Амадок (Пінських боліт). На карті Я.Гастально 1548 року Полісся - місцевість, вкрита лісами, на заході якої позначено велике озеро, з якого беруть початок річки Припять та Німан. 1560 року у Гданську надруковано карту "Табула паудум Полеся". Це - найдавніша карта поліських боліт.

Археологічні знахідки в околицях села переконують, що вже десятки тисяч років тому жили тут люди. Спостерігаючи, як вдосконалювалися основні знаряддя праці та зброя, простуємо від стародавнього кам'яного віку до раннього середньовіччя. Серед знахідок - криві серпи та шліфовані сокири. Як сировину для виготовлення знайдених крем'яних сокир, що не мають слідів патини, використано один і той же матеріал - сірий з відтінками кремінь, що часто зустрічається в нашому регіоні. Найдавніші знахідки - на місці стоянки давніх людей раннього палеоліту "Житомирська" (село Городище Черняхівського району, виявлена В.О.Місяцем 1958 року), недалеко від берегів Бистрийки.

Знайдено кам'яні шліфовані сокири різної величини з просвердленим отвором. Матеріалом для виготовлення був кварцит, зручний для обробки камінь. Проведені в Львівському історичному музеї експерименти свідчать, що свердлом могли служити кістки передніх ніг травоядних тварин, зокрема, трубчасті довгі кістки дикої кози або коротші, але більші в діаметрі, кістки ніг дикої свині. Однак в нашій місцевості повсюдно на денну поверхню виходять корінні поклади більш твердого лабрадориту, поклади кварцитів відомі на

Овруччині, за 150 км. Очевидно сировину для виготовлення сокир доставляли наші пращури з інших місць. Кам'яна сокира з розпочатим, але не закінченим свердлінням отвору свідчить, що її виготовляли на місці.

Знайдені кам'яні шліфовані сокири з просвердленим отвором, так званого човникового типу, відносяться до енеоліту. Яскравим проявом енеоліту в Україні є пастки трипільської культури, до яких належить глиняне прясло, що слугувало маховичком для веретена при суканні нитки або як відтяжка для кросен. У 1916 році в околицях села Кам'яний Брід Коростишівського району випадково було знайдено кам'яну гробницю культури кулевидних амфор (доба бронзи). Амфора з цього поховання зберігається в Житомирському краєзнавчому музеї (Левицький !.ф. "Пастки язичної культури на Волині" // Антропологія, Київ, 1929 р., т. II. стар. 194).

Від початку I тисячоліття до н. е. й до перших століть н.е. тривав період раннього залізного віку. Особливо широко застосовувалося залізо для виготовлення зброї, зокрема, наконечників списів. Серед давніших знахідок привертає увагу довгий втулчастий залізний наконечник листовидної (лавровидної) форми скіфського часу VII - III ст. до н.е., кованої роботи, виготовлений з цільного шматка заліза.

Часом ближчим до наших днів датуються втулчастий ромбовидної форми наконечник сулиці (дротика), наступальної металевий зброї часів Київської Русі XII - XIII ст. кованої роботи, виготовленої з цільного шматка крицевого заліза, та втулчастий стріловидної форми наконечник невеличкого списа часів Київської Русі XII - XIII ст. кованої роботи, виготовлений способом ковальського зварювання втулки з лезом;

За часів Київської Русі орне землеробство стало панівним і в поліському регіоні. Знаряддям орного землеробства було дерев'яне рало із залізним наральником. Наявні в колекції школи наральники зношені в процесі тривалого використання, з наклепаними залізними пластинками. Знаряддям городництва були дерев'яні заступи, оковані залізом.

У Літописі Руському (Київ: Дніпро. 1989 р.) на 446 сторінці видруковано ілюстрацію "Золота гривна XII - XIII ст., знайдена у селі Кам'яний Брід".

24 квітня 1903 року, під час обколювання лабрадоритової брили в річищі Бистриївки на східній околиці села, селянами було знайдено скарб ювелірних речей у складі:

- гривна монетна срібна Київського типу;
- зливки срібні у вигляді паличок - 3 шт.;
- цата або гривна золота з емалевим зображенням поясних фігур, що складають Деїсус: Ісус Христос, Богоматір, Іван Предтеча, 2 Архангели, Апостоли Петро і Павло, Борис і Гліб ("Історія міст і сіл Житомирської області");
- діадема золота у вигляді вузької пластинки, покритої складним сканним візерунком та каменями;



На розкопках залишків металургійного комплексу епохи Київської Русі.

- шийна гривна золота плетена, ажурна;
- колти зірчасті срібні шестипроменеві покриті зерню (пара);
- чаша низька, плоскодонна низькопробного срібла з фрагментами

граверного зображення геральдичного розпластаного птаха та каймою по зовнішньому краю;

- образок мастичний, розбитий, двосторонній з налівприкрашеним верхом та зображенням на одному боці якоїсь мучениці в зріст, а на іншому - профіль Аггея в пояс.

Скарб надійшов в Архівну комісію, звідки переданий в

Ермітаж. У січні 1932 року з Ермітажу надісланий до Харківського історичного музею ім. Г.Сковороди. В роки другої світової війни сліди його загубилися. (Звіт Архівної комісії за 1903 рік. Стор. 192 - 197, 208., табл. VI - VII -біс. 347., Корзухіна Г.ф. "Русские клады IX - XIII вв.." М. -Л., 1954 - стр. 134 - 139, табл. VIII, мисх. реконструкція).

Таємниця знахідки не цілком з'ясована: або це предмети розкоші, що були у вжитку у місцевих мешканців, або вони привезені були сюди пізніше як дарунок

місцевим власникам. Очевидно існувала загроза нападу, що спонукала власника заховати скарб під масивною кам'яною брилою. Вірогідно той скарб мав пряме відношення до городища часів Київської Русі XII - XII ст., що існувало як військово-феодалне поселення в околицях села Корчівки Черняхівського району, на річечці Корчуватій (тепер - струмок Верховлужжя, притока другого порядку Бистриївки), досліджене С.С.Гамченком 1892 року. А могильники, що на землях села Сліпчич Черняхівського району: 2 групи курганів, одна в полі - 20 насипів, друга в лісі - 7 насипів ("Археологическая карта Волини профессора Антоновича В. Б), промовисто свідчить про залюдненість краю в давнину. 8 з названих могильників 1895 року розкопані С.С.Гамченком. Тип поховання - древлянський.

"Змієві вали". Так з давньоруських часів називають в народі земляні вали в Середньому Подніпров'ї що оточували Київ з півдня, сходу й заходу і простягалися приблизно на тисячу кілометрів, частина з них непогано збереглася. Ці оборонні споруди тривалий час складали одну з найбільших загадок вітчизняної історії. Лишалось невідомим, хто й коли збудував їх. Спочатку вважали, що це зробили скіфи за кілька століть до нашої ери, потім ранні слов'яни в II -V ст. н.е. назва походить від прадавніх СЛОВЕНСЬКИХ дум, в яких оповідається як міфічний народний герой Кузьмодем'ян або Борисогліб, борючись з велетенським казковим змієм (драконом) начебто запряг його в плуг і проорав гігантські борозни. Змій сконав, а борозни збереглися у вигляді валів, названих на честь події "змієвими". Завдяки десятилітній діяльності археологічної експедиції Інституту археології Академії наук України виявилось, що майже всі вивчені нею "змієві" вали створено протягом XI ст. Абсолютну більшість їх споруджено за князювання Володимира Святославовича для захисту від набігів кочівників-печенігів. Будівництво цих захисних споруд було продовжено на початку 30-х років сином Володимира Ярославом Мудрим. Лише окремі вали були зведені в другій половині XI ст. - на початку XII ст. (проти половців). Вони доповнювалися баштами, на них стояли дерев'яні стіни, але ні те ні інше не збереглося.

Загадкові Змієві вали згадуються у літописах XI ст. як давні споруди. Вірогідно вони прикривали центральні райони Київської Русі від набігів кочівників. Про такі укріплення оповідає німецький місіонер Бруно, що

вибрався на вертати на християнство печенігів і був гостем Володимира Великого (близько 1008 року), в своєму донесенні імператору Генріху II. Про вали поблизу сіл Корчівка Черняхівського та Верлок (в минулому Вирлоок) Радомишльського районів згадує Похилевич ЛІ. у книзі "Сказание о населенных местностях Киевской губернии"... на західній окраїні Радомисльського повіту, на межі з Волинською губернією, біля села Корчівки відомий двоверстової протяжності подвійний вал" "(Археологічна карта Київської губернії проф В. Б. Антоновича)". Опорними пунктами були численні городища, рештки якого залишилися поблизу села Корчівки Черняхівського районів, що за 2,5 км у напрямку до села Торчин Коростишівського району, біля болота, трикутної форми, 170 сажнів довкола "Археологічна карта Київської губерній" проф. В. Б. Антоновича.

Про сиву давнину нагадують і кургани-могильники. Вони відомі на схід від села Стирти, зліва від дороги до села Бежева, в урочищі "Старі могили" є 10 курганів давньоруського часу. Висота їх 0,3 - 0,8 м, а діаметр 6...12 м. Курган давньоруського часу висотою 3 м й діаметром 18 м знаходиться за 1,5 км на захід від села Корчівка Черняхівського району. На межі земель сіл Слобідка Коростишівського та Щеніїв Черняхівського районів височать кургани-могильники скіфського часу ("Високі могили"). За даними В. Б. Антоновича в селі Верлок Радомишльського району було 2 кургани (донесення Кичкирівської волості), біля села Горбулева - 26, один з них називається "Дівич-гора" біля села Видибор - 35 курганів За 3 версти від села Бежів Черняхівського району існувала група курганів (20), та згадані кургани на землях села Сліпчичи того ж району, нині повністю зруйновані

За Похилевичем Л. І. "Сказание о населенных местностях Киевской губернии", на сільському кладовищі села Слобідка Коростишівського району, в урочищі "Урвихвіст", в давнину існувало місто Рижин. Тут є фундаменти кам'яного будинку, тут же знаходили срібний, мідний й олов'яний посуд, залізні списи, хрести, кадьницю. 1867 року знайдено скарб з 1400 дрібних монет ("Киянин" 1868 р., № 69).

Описані випадкові археологічні знахідки різних років на теренах Карного

Броду, численні курганні поховання, поселення в басейні Бистриївки спонукали до археологічних пошуків. Влітку 1997 і 1998 р в околицях Кам'яного Броду працювала пошуково-розвідкова археологічна експедиція, організована Житомирським обласним краєзнавчим музеєм та гуртківцями шкільного географічного товариства "Планета". Попри всі сумніви і тривоги (археологічні дослідження в басейні Бистриївки на землях колишньої Київщини для науки не відомі), зусилля експедицій виправдалися - навкруг Карного Броду виявлено понад 2 десятки археологічних пам'яток. Наукова цінність їх не однакова, однак уваги дослідників всі вони варті, Найбільш давні пам'ятки датуються II тисячоліттям до н. е (епоха бронзи). Серед знахідок переважають фрагменти кераміки: битий обпалений посуд - миски, горнята, горщики тощо. Знайдено кілька крем'яних скребків, пластин з обробленим робочим краєм. За часів бронзи люди вміли добувати метал, однак використання металевих знарядь праці іще не набуло широкого поширення в побуті. На теренах України, в т.ч. і в нас на Поліссі, зокрема, знахідки металевих речей бронзового віку вкрай рідкісні. У широкому вжитку використовувалися крем'яні та кам'яні знаряддя: скрепки, різці, серпи, різні наконечники, серпи, сокири. Того часу люди освоїли відтворюючі форми господарювання - поруч з мисливством, рибальством, збиральництвом розводили домашню худобу, птицю, вирощували злакові культури.

Особливої уваги заслуговує поселення на правому березі Бистриївки в центральній частині села, навпроти школи. Культурний шар тут насичений керамікою XI - XII ст., уламками обпеченої глини та кістками тварин. Очевидно саме це поселення започатковує історію Карного Броду. Село вперше згадується в історичних документах під 1606 роком як існуюче поселення, а зародилося воно не пізніше XII століття.

Найбільш цікавою знахідкою, безперечно, є залишки городища-замчища, оборонні укріплення якого частково збереглися на східній околиці села поблизу греблі.

На Житомирщині відомі ряд міст часів Київської Русі, що згадуються в давніх літописах, зокрема, Іскоростень, Овруч, Котельнич, Ярополч, Болохов,



На екологічному семінарі в Кам'яному Броді (червень 1998 р.). Єпископ Ізяслав (сидить в центрі), виступає начальник Коростишівської екологічної інспекції М. А. Казмирчук.

Деревич, Звягель, Сімоць, Городськ та інші. Микгород знаходимо на сторінках давнього літопису під 1158 роком в збіжку з військовим походом князя Ізяслава Ярославовича. Вчені-краєзнавці розміщують древній Микгород на місці сучасного Радомишля. Однак на його території слідів давньоруського городища не знайдено. При обстеженні городища в Карному Броді виникла робоча версія стосовно локалізації літописного Микгорода на місці сучасного Каїнного Броду.

Цікаве місцезнаходження, обстежене поблизу східної околиці села на лівому березі Бистриївки. Спочатку тут було виявлено сліди поселення бронзового віку, пізніше - залишки металургійного виробництва періоду Київської Русі. На це вказують знахідки сопел-продухів, що слугували деталями одноразової домниці, шлаки, перепалена глина тощо

Описи всіх знахідок робити годі, тим більше, що археологічні дослідження в басейні малої річки Бистриївки розраховані на перспективу. Безсумнівним є те, що історія поселень краю багата пам'ятками старовини, цікавими окремими знахідками. Скажімо в урочищі "Замок" поблизу села Пилиповичі Радомишльського району було знайдено гаківницю (фортечна рушниця) і відкрито погріб, в якому стояло декілька амфор (Замітки В. Б. Антоновича). Це дозволяє більш чітко простежити їх прадавню історію.

Історія населених пунктів, розміщених вздовж малої річки Бистриївки тісно пов'язана з життям і творчістю видатних діячів культури нашої держави. Зокрема, село Бежів Черняхівського району - рідне село видатного літературознавця, академіка Дашкевича М.П. Дитячі роки в селі Торчин Коростишівського району провів академік архітектури, один з будівничих Володимирського собору у Києві, Маєвський К. Я. Назва села Каетанівка Радомишльського району пов'язана з іменем Каетана Олізара (станом на 1764 рік село Верлок Радомишльського повіту - володіння Каетана Олізара. Один з нащадків роду Олізарів Густав, сподвижник декабристів, приятель О. Пушкіна, А. Міцкевича, вписав цікаві сторінки в історію та культуру нашого краю). В село Дівочки Черняхівського району в 1860 – 1863 рр. на гостину до місцевого землевласника приїздив відомий польський скрипаль Аполлінарій Контський, якому одну зі своїх скрипок заповів великий Ніколо Паганіні. 1840 року на землях сіл Ка'нний Брід Коростишівського та Сліпчичи Черняхівського районів київський лікар Ширмер вперше на теренах України відкрив корінні поклади лабрадориту. У боротьбі за незалежність України здобула славу родина Соколовських з Горбу лева Черняхівського району, В селі Каміний Брід над романом "І один у полі воїн" працював письменник Ю. Дольд-Михайлик. Хто зна, які ще таємниці бережуть береги гомінка Бистриївки!? Вони чекають на своє дослідження. Перенесемося в день теперішній. Прослідкуємо стан Бистриївки, її приток, що були рідною домівкою не одному поколінню наших предків. Яким буде день прийдешній?

II. Великі проблеми малої річки Бистриївки

Людина у своїй нерозважній байдужості щодо прийдешнього дня інколи буває надто жорстока. От і зникли під могутніми ралами різнобарвні луки, перетворилися на "сільськогосподарські угіддя". Бистриївка нині - або спрямлена, закута в дамби, або зміліла і заросла, загублена серед ріллі.

"Ще назва є, а річки вже немає,

Усохли верби, вижовкли рови..,

Куди ти ділась, річенько? Воскресни!.."

Ліна Костенко

Це ще не про Бистриївку. Однак цей щемний біль не може обійти нас. Життя малих річок цілковито визначається довколишнім ландшафтом, з якого річка збирає воду, характером господарювання на ньому людини. Мала річка є першим збирачем води для великої річки. На відміну від великої, вода, що прибула з довколишньої місцевості до річки малої, не встигає самоочиститись на протязі всього свого шляху до гирла. Природна здатність до самоочищення малої річки значно менша, ніж великої. А в кінцевому підсумку, яка вода прийшла у річку з водозбору, такою буде і якість води у самій річці.

Якщо раніше з джерел надходила у річку вода, що мала найвищі показники чистоти, то тепер цього, практично, не буває, та й самі джерела тепер замулились, заросли, багато з них зникли. В річку часто стікають забруднені, завдяки людській діяльності, поверхневі води з довколишнього ландшафту. Піщані ґрунти Полісся до 40 % шкідливих речовин в ґрунтових водах не відфільтровують! Таким чином, мала річка концентрує в собі наслідки людської діяльності і, як дзеркало, відбиває стан всього водозбору.

Річки, як об'єктивна реальність, живуть і розвиваються за чітко визначеними законами. В історичні часи вони були більш повноводними, про що свідчать уламки суден, знайдені в руслі нині змілівших й пересихаючих річок. Літописи, щоденники різних мандрівників та інші джерела інформації свідчать про значну водність сучасних малих річок. Особливо багатоводними були річки Полісся, де зосереджено близько 40% водних ресурсів України.

Природним рослинним покривом заплави річки Бистриївки були злаково-різнотравні луки де переважали багаторічні трави. Понижені ділянки рельєфу займали заболочені осокові луки. Такі ділянки зустрічаються у верхів'ї річки. Типовими у заплаві були болота. Особливо багато їх було в пониззі річки.

Широка заплава, де колись були луки, зараз здебільшого меліорована. Тут вже немає стариць, а від лук та боліт лиш подекуди залишилися невеличкі рештки.

Лише в пониззі річки збереглися ліси, де ростуть сосни, горобина, ліщина, крушина в підліску. Вода річки Бистриївки та її приток використовуються для забезпечення технологічних процесів каменедобувних та каменепереробних

підприємств, розміщених безпосередньо в їх річкових долинах, зокрема:

- Осницький, Центрально-Слобідський, Миківський кар'єри в долині струмка Мики;
- Черняхівський, Горбулівський, Коростишівський кар'єри в долині р'нки Верховужки;
- Торчинський, Корчівський в долині річки Рудої;
- Головинський, Сліпчицький, Східний, Кам'янсфідський кар'єри в долині Бистриївки.

Змінилася сама річка. Історичні витoki Бистриївки в районі села Стирти в результаті меліоративних робіт являють собою тимчасовий, пересихаючий водотік, русло якого перетворено на магістральний осушувальний канал. Як наслідок, річка пересихає і лише після ставу села Бежева спостерігається більш-менш постійний водотік. Непересихаючий виток Бистриївки, що вже має вироблену долину (заплава виражена, рослинний покрив представлений лукою), розпочинається нижче греблі ставу села Бежева Черняхівського району. Він зливається з водотоком, що розпочинається з болота серед сільськогосподарського масиву північніше Старого Бежева Русло фрагментарне і являє собою водотік шириною до 1... 1,2 м, що періодично губиться в заростях болотного різнотрав'я Позбавлені деревної, підвищені ділянки заплави зайняті злаково-різнотравною лукою. Стан природних компонентів викликає занепокоєння - спостерігаються випадки розорювання прибережної смуги в межах села майже до урізу води та освоєння її під городи. На берегах каналізованих приток зустрічаються неорганізовані сміттєзвалища.



Робочий момент археологічних розкопок

Нижче села Бежів на землях агрофірми "Нива" (відділок - село Головин) - недобудований через брак коштів став. Нижче греблі, на ділянці до селища Головине, русло Бистриївки каналізоване, заплава має дуже збіднений рослинний покрив, в якому домінують осот, кропива, собача м'ята, полин. Режим водоохоронної смуги в межах села Головин порушується - заплава

використовується для випасу худоби. Значна зарегульованість водотоку, слабка вираженість та розораність долини річки у поєднанні із значним сільськогосподарським освоєнням прибережної смуги призводить до замулення русла та, як наслідок, пересихання русла в літній період.

Після ставу селища Головине, що є резервним водозабором найбільшого в Україні каменеобробного підприємства "Головинський кар'єр", потужністю 60 тис. кв. м поліровано-тесаних виробів, спостерігається добре виражений водотік та вироблена, значно заболочена заплава Ставки в межах села Сліпчичи є самоколаними. Це невеличкі, мілководні водойми, що інтенсивно заростають очеретом та рогозою. Цьому сприяють стокові каналізаційні води, що скидаються після очищення в Бистриївку. Доочищення таких вод в наявних біологічних ставках є малоефективним - не витримуються оптимальні для водних організмів умови (рН, температура, розчинений кисень - не менше 1 мг на л). В заплаві можна надібати на стихійні сміттєзвалища.

В межах села Сліпчичи заплава річки набуває рис класичної. Схили берегів не розорані, через виходи основних кристалічних порід на денну поверхню. Підвищені ділянки порослі осоково-різнотравною лукою, з'являються фрагменти вільшанкових заплавних лісів. На протязі майже всієї ділянки водоохоронний режим не дотримується. Головною причиною цього є городництво майже до урізу води в межах села Сліпчичи та випасання великої рогатої худоби в заплаві річки нижче села Заплава тут повністю позбавлена деревної рослинності. Рослинний покрив представлений різнотравною лукою.

Вище села Кам'яний Брід, вже в межах Коростишівського району, добре вироблена, непорушена заплава річки, на якій можна спостерігати ряд стариць, меандр, боліт. Переважаючим типом рослинності у заплаві є злаково-різнотравна та злаково-осокова луки, русло річки природне, мандруюче.

Далі річка утворює систему ставків. Нижче каскаду ставків, в межах села Каєтанівка Радомишльського району, на не зарегульованих ділянках, ширина русла складає 1,5...2 м. Заплава торф'яниста, на понижених ділянках зайнята осоково-лепешняковим болотом, а на підвищених - осоково-злаковою лукою. Ставки КСП "Кам'янобрідське" дуже зарослі масивами водних та болотних

рослин. Площа заростей може складати до 30% плеса ставка Розвиток рослинності в них відбувається у напрямку заболочення.

На ділянці від села Пилиповичі до села Бистриївка русло річки каналізоване. В заплаві численні самокопані водойми. Рослинний покрив вкрай збіднений, заплава використовується як випас для худоби гусей та качок. Спостерігається перевипасання злаково-різнотравної луки.

На ділянці від села Бистриївки до міста Радомишль русло Бистриївки зарегульоване системою ставків.

Основне річище Бистриївки протікає в улоговині, порослій вільхою і очеретом. Ставкові господарства межують з ділянками дачних кооперативів.

При впадінні Бистриївки в річку Мику русло має природний характер, облямоване високими піщаними берегами Другої тераси, що вкриті бором. Помітні сліди незначної ерозії, результатом якої стало утворення невеликих піщаних пляжів. Річище під берегом заростає водними рослинами, ділянка використовується як рекреаційна зона м. Радомишля, проте немає відповідного обладнання. Тому, як на березі річки, так і у лісі можна спостерігати безліч сміття та слідів від вогнищ.

Негативно позначилися забруднення і меліорація на склад рибного населення. В першу чергу постраждали види риб, які живуть в проточній воді. Чисельність їх різко скоротилися. Змінилися умови існування й багатьох представників стоячих водойм, що обумовлене загальним погіршенням умов існування, нересту та посиленням забрудненням. Погіршення умов існування риб проявляється в обмілінні русла, замуленні його, порушенні природного водорегулювання. Річка на окремих ділянках (на землях сіл Стирти, Головин, Перемижжя, Брід, Бистриївка тощо) каналізована Тут зникли глибокі місця і ями, де б могла концентруватися і зберігатися велика риба. Деградація рослинності погіршила умови нересту риб, що мешкають в зарослих водною рослинністю водоймах (окунь, щука, лящ, пічкур).

Відсутність субстрату для кладки ікри, швидкоплинні повені, що знищують відкладену ікру, окрім того різке погіршення санітарно-гідробіологічного режиму, призвели до порушення інтенсивних процесів

відновлення риб в Бистриївці, кількісного складу водної фауни.

Таким чином в результаті проведення меліоративних робіт різко порушилася рівновага в екологічній системі. Фактори, які сприяли інтенсивним самоочищувальним процесам або вилучені, або їх значення зведено нанівець новими явищами, що посилює забруднення.

Інтенсивна меліорація з глибоким дренажем, вирівнювання русла та інші роботи призвели до осушення заплавної луки, боліт й негативно вплинули на оточуючі угіддя. Нині 70...90 % осушеної заплави річки освоєно під сільськогосподарські угіддя. Проте доведено, що перехід через межу - 60 % освоєних (чи порушених) земель - вже безповоротно призводить до руйнування річки. Роботами багатьох вчених доведено, що оптимальним співвідношенням є таке, коли частка природних незайманих ділянок та лісових полезахисних, протиерозійних і водоохоронних насаджень у загальній площі території водозбору річки становить 15...30 %; багаторічної трав'яної рослинності, включно заплаву, а також посіви багаторічних трав та протиерозійні сівозміни - 10...35 %; частка посівів однорічних сільськогосподарських культур - не більше 45...55 %. При цьому площі сільськогосподарських угідь недоцільно робити більшими, ніж 30 га, а в кращому варіанті - 10... 15 га і менше. Зважаючи на високий рівень розораності території України, що викликало значне екологічне навантаження на її територію, таке співвідношення стає нагальною необхідністю. На малих площах легше вирощувати високі врожаї. Дрібноконтурне сільське господарство, при якому чергуються невеличкі сільськогосподарські масиви з природними ділянками, - це той шлях, яким давно вже йдуть усі розвинуті країни Європи.

III. Погляд в майбутнє.

Незважаючи на високий рівень освоєності долини, Бистриївка ще не втратила свого значення як водотік. Існують можливості для відновлення її природних комплексів. На всьому протязі річка зазнала значного тиску внаслідок господарської діяльності людини. Особливо значні структурні перетворення відбулися на тих ділянках, на яких створені ставки, дачні масиви, проведена осушна меліорація.. Разом з цим, майже на всьому протязі річкової

долини сформувалися ландшафтні комплекси різних типів, що відповідають новій ситуації. Зрегульована каскадом ставків, річка розпадається на окремі водотоки, що мають первинні витoki і власні гирла, що формуються, при впадінні в наступний став. Найліпшим варіантом регулювання стоку річки в минулому був каскад водяних млинів, які незначною мірою впливали на здатність річки до самоочищення.

Найліпшим заходом щодо відновлення природних комплексів Бистриївки можуть стати водоохоронні лісонасадження. З метою виконання водоохоронних функцій лісові насадження мають мати певні технічні та біологічні параметри. Найбільш ефективно сприяють закріпленню берегів річки лісосмуги з чагарникових видів верб і вільхи чорної. Загальна ширина таких смуг визначається з врахуванням берегозахисної її функції й для Бистриївки може бути рекомендованою в 3,5 м завширшки. Чагарниковий пояс сприяє зсіданню завислих у воді твердих частинок, перешкоджає виносу піску в заплаву, попереджуючи деградацію цінних заплавних ґрунтів. Необхідні заходи щодо створення лісових масивів в районі історичного витoku річки, реконструкції ставків. Потрібно вилучити з сільськогосподарського користування прилеглих до річки ділянок у межах, передбачених існуючим Водним кодексом (за шириною водоохоронної смуги). Рекомендується створення прируслового земляного валу та його заліснення на зразок "жива огорожа" (насадження з колючих чагарників та дерев: сливи, терну, шипшини, ожини, обліпихи тощо) в межах населених пунктів. Доцільне підсіяння трав без переорювання лучної дернини та внесення добрив на ділянках порушення рослинного покриву тощо.

Так що ж треба зробити, щоб відродити Бистриївку? Одним з шляхів подолання ситуації може стати розробка і подальше виконання Плану Дій у басейні річки Бистриївки, який після відповідного погодження, став би діючим офіційним документом і допоміг би скоординувати зусилля усіх причетних до вирішення екологічних проблем Бистриївки. Таким шляхом ішла більшість розвинутих країн.

Черговий традиційний екологічний семінар юних природоохоронців шкіл,

розміщених вздовж Бистриївки "Ти у відповіді за приручену природу", присвячений проблемі збереження в чистоті вод малої річки Бистриївки, що відбувся 25-28 червні 1998 року в околицях села Кам'яного Броду Коростишівського району, викликав належний відгук з боку місцевої адміністрації духовенства, громадських і державних природоохоронних організацій, засобів масової інформації, обласних центрів позашкільного виховання громадських литячо-юнацьких організацій, народних депутатів тощо. В його роботі взяли участь голова Коростишівської районної державної адміністрації п. Філімонов А.В., Його Преосвященство Єпископ Житомирський і Овруцький Ізяслав, завідувач Коростишівським відділом освіти п. Петришин Г.К., завідувач центром інформації Екологічної Асоціації України "Зелений світ" п. Федоринчик СМ., начальник Коростишівської районної екологічної інспекції п. Казмирчук М.Д., старший журналіст газети дітей України "Зірка" п. Іванькович Л.Я, директор обласного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді п. Віслоцький В.Ф., та багато інших, Члени семінару обговорили і прийняли План Дій щодо врятування малих річок краю, історико-культурної спадщини України.

Відродження малої річки Бистриївки.

План Дій. Преамбула

Незважаючи на високий рівень сільськогосподарської освоєності долини, безпосередньо в якій діють 12 каменедобувних та каменеобробних підприємств, що застосовують застарілу технологію виготовлення тесано-полірованих виробів з застосуванням окису хрому, а очисних систем, окрім підприємства "Головинський кар'єр", не мають, мала річка Бистриївка зі своїми притоками і досі є мальовничим куточком, де збереглися фрагменти типових природних ландшафтів Полісся України. Ті ж зміни та порушення, що їх зазнали природні комплекси від господарської діяльності не є катастрофічними. Отож є можливість для проведення тут заходів щодо реконструкції порушених ландшафтів.

Резолюція

Ми, учасники міжрайонного екологічного семінару "Ти у відповіді за

приручену природу" представники місцевої адміністрації, духовенства, державних та громадських природоохоронних організацій, засобів масової інформації, члени природоохоронних гуртків шкіл, розміщених вздовж малої річки Бистриївки,

G Визнаючи незадовільний стан екосистем долин малої річки Бистриївки та її приток Рудої, Верховужки, Коробочки та струмка Мики і пов'язаної з ними історичної спадщини;

- Беручи до уваги негативний вплив цих факторів на здоров'я і свідомість населення прилеглих територій;
- Усвідомлюючи вкрай низький ступінь виконання чинного природоохоронного законодавства в Україні;
- Зважаючи на велике значення річкової долини для збереження біологічного та ландшафтного різноманіття;
- Визнаючи необхідність активних дій, спрямованих на суттєве поліпшення екологічного стану річкових долин Бистриївки та її приток;

прийняли цей План Дій відродження малої річки Бистриївки та її приток як документ, що відображає реальну екологічну ситуацію в долині річки і включає себе заходи, реалізація яких суттєво поліпшить екологічну ситуацію в її долині.

В межах своєї компетенції, беремо на себе добровільні обов'язки щодо його здійснення.

Мета плану дій:

- Створити умови для екологічно збалансованого природокористування в долині малої річки Бистриївки та її приток;
- Суттєво поліпшити стан екосистем долини річки Бистриївки, забезпечивши оптимальне співвідношення природних, квазіприродних, агро-і урболандшафтів.

Завдання:

- Збереження і відновлення природних комплексів долини річки Бистриївки;
- Збереження історичної спадщини краю;
- Підвищення громадської обізнаності й активності у вирішенні

проблем долини річки Бистриївки.

1. Збереження і відновлення природних комплексів долини малої річки Бистриївки.

Короткострокові завдання (1998 - 2000 рр.):

В цілому по долині;

- Створення умов, за яких у долині річки безумовно дотримуються положення Водного Кодексу України щодо водоохоронних смуг;
- Налагодити моніторингові роботи в басейні малої річки Бистриївки з метою подальшого формування рослинних угруповань, що виконуватимуть буферну та берегозахисну функції. Підбір видів порід і сортів рослин проводити з врахуванням природних комплексів, характерних для цієї території; створення рослинного покриву спрямовано на відтворення природної рослинності долини річки.

Довгострокові завдання (1998 - 2008 рр.);

1.1 Доведення впливу стоків каменеобробних підприємств та комунальних стоків селища Головина до

масштабів, що не перевищують існуючих нормативів. Впорядкування сільських сміттєзвалищ, рекультивация земель зайнятих відвалами та очищення навколишніх територій кар'єрів від уламків кристалічних порід.

1.2. Створити мережу заповідних територійв басейні малої річки Бистриївки як ланки Пан-Європейської екологічної мережі для збереження та відновлення біологічного і ландшафтного різноманіття.

2. Збереження історичної спадщини краю.

Історія теренів басейну малої річки Бистриївки та її приток багата пам'ятками. Унікальні знахідки доби палеоліту, неоліту, енеоліту, мезоліту, трипільської культури, часів Київської Русі в околицях села Кам'яний Брід Коросишівського району, скіфські кургани поблизу села Слобідки Коросишівського району, свідчать про те, що ця територія була залюднена здавна. Окрім унікальної історичної цінності, що її мають прадавні земляні вали в околицях сіл Корчівка Черняхівського та Верлок Радомишльського районів, могили і кургани в околицях сіл Сліпчичи, Стирти, Бежів

Черняхівського району, вони також стали невід'ємною часткою ландшафту поліського краю. Забуті, зруйновані часом і людьми, багато з них сьогодні навіть не відрізняються від звичайних пагорбів, порослих рідколіссям. Та й ті, що відомі фахівцям-археологам, не мають відповідних позначень, розорюються. От і розбирають на пісок середньовічне замчище в урочищі "Грабчаковий ліс" в селі Кам'яний Брід Корейшівського району, розорюють древні могильники побіля села Стирти, а на теренах Бежева, Сліпчич вони геть поруйновані.

Дії:

- Інвентаризація історичних пам'яток в басейні Бистриївки;
- Встановлення відповідних меморіальних знаків на основних історичних об'єктах;
- Припинення руйнування "Дівич-гори" (с. Горбулів Черняхівського району), замчища в урочищі "Грабчаковий ліс" (с. Кам'яний Брід) та інших історичних пам'яток. Привести в належний вигляд могилу академіка М.П.Дашкевича в с Бежеві.

3. Підвищення громадської обізнаності й активності у вирішенні екологічних проблем малої річки Бистриївки

Така складна і багатопланова робота неможлива без широкого залучення місцевого населення. А для цього

необхідно проводити роботу з екологічної освіти та інформування про стан проблеми тієї місцевості, де вони проживають.

Дії:

- Активізація діяльності Товариства охоронців річки Бистриївки;
- Розробка і впровадження плану кампаній з захисту малої річки Бистриївки; розробка та видання для шкіл, розмічених вздовж малої річки Бистриївки необхідної кількості буклетів, присвячених екологічним проблемам річки;
- Розробка і видання спеціальних просвітницьких видань для місцевого населення;
- Започаткувати у першу суботу жовтня свято "День Бистриївки" як

кампанію впорядкування її берегів;

- Забезпечити регулярне висвітлення проблем в районних газетах "Нове життя", "Зоря Полісся" та "Коростишівській газеті";
- Створення вщеофільму про екологічні проблеми малої річки Бистриївки;
- Проводити щодворічний екологічний семінар "Ти у відповіді за приручену природу" по чергово в селах, розміщених вздовж малої річки Бистриївки в польових умовах в останній тиждень червня.
- Налагодити співробітництво природоохоронної громадськості з органами місцевої влади та зацікавленими державними органами: державним управлінням екологічної безпеки в Житомирській області, Житомирською обласною державною рибною інспекцією.

Сподіваємося, що загальним підсумком програми буде реалізація Плану Дій з відродженням малої річки Бистриївки та її приток. Запорукою успішного втілення Плану Дій є активне залучення до його реалізації широкої громадськості шляхом створення громадських груп, організацій, шкільних природоохоронних гуртків. Однією з таких організацій може бути Товариство охоронців річки Бистриївки.

с.Кам'яний Брід, 28 червня 1998 року.

Водне законодавство України

Основним законодавчим актом, що регламентує використання, охорону вод, державне управління і контроль у галузі використання й охорони вод та відтворення водних ресурсів, є "Водний кодекс України", введений в дію Постановою Верховної Ради України від 6 червня 1995 року.

Згідно до нього (Преамбула):

Усі води (водні об'єкти) на території України є національним надбанням народу України, однією з природних основ його економічного розвитку і соціального добробуту.

Згідно до статті 2 Водного Кодексу України/.

Завданням водного законодавства є регулювання правових відносин з метою забезпечення, збереження; наукового обґрунтування; раціонального використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення

водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та вичерпання, запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування.

Водні відносини в Україні регулюються цим Кодексом, Законом України "Про охорону навколишнього природного середовища" та іншими актами законодавства.

Згідно до статті 11 Водного Кодексу України.

Громадяни та їх об'єднання, інші громадські формування у встановленому порядку мають право:

1. брати участь у розгляді місцевими Радами народних депутатів та іншими державними органами питань, пов'язаних з використанням й охороною вод та відтворенням водних ресурсів;
2. за погодженням з місцевими Радами народних депутатів та іншими державними органами виконувати роботи по використанню і охороні вод та відтворенню водних ресурсів за власні кошти та добровільною участю членів об'єднань громадян;
3. брати участь у проведенні уповноваженими державними органами управління у галузі використання і охороні вод та відтворення водних ресурсів перевірок виконання водокористувачами водоохоронних правил і заходів та вносити пропозиції з цих питань;
4. проводити громадську екологічну експертизу, обнародувати її результати і передавати їх органам, уповноваженим приймати рішення щодо розміщення, проектування підприємств, споруд та інших об'єктів, пов'язаних з використанням вод у порядку, що визначається законодавством;
5. здійснювати громадський контроль за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів;
6. одержувати у встановленому порядку інформацію по стан водних об'єктів, джерела забруднення та використання вод, про плани і заходи використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів;

7. подавати до суду позови про' відшкодування збитків, заподіяних державі і громадянам внаслідок забруднення, засмічення та вичерпання вол;

8. здійснювати інші функції щодо використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів відповідно до законодавства

Згідно до статті 79 Водного Кодексу України.

До малих належать річки з площею водозбору до 2 000 тис. км кв.

Згідно до статті 80 Водного Кодексу України.

З метою охорони водності малих річок забороняється:

1. змінювати рельєф басейну річки;
2. руйнувати русла пересихаючих річок; струмки та водотоки;
3. випрямляти русла річок та поглиблювати їх дно нижче природного рівня або перекривати їх без улаштування водостоків, перепусків чи акведуків;
4. зменшувати природний рослинний покрив і лісистість басейну річки;
5. розорювати заплавні землі та застосовувати на них засоби хімізації;
6. проводити осушні меліоративні роботи на заболочених ділянках та урочищах у верхів'ях річок;

7. надавати земельні ділянки у заплавах річок під будь-яке будівництво (крім гідротехнічних, гідрометричних та лінійних споруд), а також для садівництва та городництва;

8. здійснювати інші роботи, що можуть негативно вплинути чи впливають на водність річки і якість води в ній;

Водокористувачі та землекористувачі, землі яких знаходяться в басейні річки, забезпечують здійснення комплексних заходів щодо збереження водності річок та охорони їх від забруднення і засмічення.

Згідно статті 87 Водного Кодексу України.

Для створення сприятливого режиму водних об'єктів, попередження їх забруднення, засмічення і вичерпання, знищення навколоводних рослин і тварин, а також зменшення коливань стоку вздовж річок, морів, та навколо озер, водосховищ і інших водойм встановлюються водоохоронні зони.

Водоохоронні зони є природоохоронною територією господарської діяльності, що регулюється.

На території водоохоронних зон забороняється:

1. використання стійких та сильнодіючих пестицидів;
2. влаштування кладовищ, скотомогильників, звалищ, полів фільтрації;
3. скидання неочищених стічних вод, використовуючи рельєф місцевості (балки, пониззя, кар'єри тощо), а також у потічки.

В окремих випадках у водоохоронній зоні може бути дозволено добування піску і гравію за межами земель одного фонду на сухій частині заплави, у праруслах річок за погодженням з державними органами охорони навколишнього природного середовища, водного господарства та геології.

Зовнішні межі водоохоронних зон визначаються за спеціально розробленими проектами.

Порядок визначення розмірів і меж водоохоронних меж та режим ведення господарської діяльності в них встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Виконавчі комітети місцевих Рад народних депутатів зобов'язані доводити до відома населення, всіх заінтересованих організацій рішення щодо меж водоохоронних зон і прибережних захисних смуг, а також водоохоронного режиму, який діє на цих територіях.

Контроль за створення водоохоронних зон і прибережних захисних смуг, а також за додержанням режиму використання їх територій здійснюється виконавчими комітетами місцевих Рад народних депутатів і державними органами охорони навколишнього природного середовища.

Згідно до статті 88 Водного Кодексу України.

З метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності вздовж річок, морів і навколо озер, водосховищ та інших водойм в межах водоохоронних зон виділяються земельні ділянки під прибережні захисні смуги.

Прибережні захисні смуги встановлюються по обидва береги річок та навколо водойм уздовж урізу води (у меженний період) шириною:

- для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менше 3 га - 25 м;
- для середніх річок, водосховищ на них, водойм, а також ставків

площею понад 3 га — 50 м;

— для великих річок, водосховищ на них та озер — 100 м.

Якщо крутизна схилів перевищує три градуси, мінімальна ширина прибережної смуги подвоюється. У межах існуючих населених пунктів прибережна смуга встановлюється з врахуванням конкретних умов, що склалися.

Уздовж морів та навколо морських заток і лиманів виділяється прибережна захисна смуга шириною не менше двох кілометрів від урізу води.

Згідно до статті 89 Водного Кодексу України.

Прибережні захисні смуги є природоохоронною територією з режимом обмеженої господарської діяльності. У прибережних захисних смугах уздовж річок, навколо водойм та на островах забороняється:

1. розорювання земель (крім підготовки ґрунту для залуження і заліснення), а також садівництво і городництво;
2. зберігання та застосування пестицидів і добрив;
3. влаштування літніх таборів для худоби;
4. будівництво будь-яких споруд (крім гідротехнічних, гідрометричних та лінійних), у тому числі баз відпочинку, дач, гаражів та стоянок автомобілів;
5. миття та обслуговування транспортних засобів і техніки;
6. влаштування звалищ сміття, гноєсховищ, накопичувачів рідких і твердих відходів виробництва, кладовищ, котомогильників, полів фільтрації тощо.

Об'єкти, що знаходяться в прибережній захисній смузі, можуть експлуатуватись, якщо при цьому не порушується її режим. Непридатні до експлуатації споруди, а також ті, що не відповідають встановленим режимом господарювання, підлягають винесенню з прибережних захисних смуг.

Література

1. Антонович В. Б. Археологическая карта Волынской губернии // Труды XI Археологического съезда в Киеве. 1899. - т. 1 - М. 1901.
2. Антонович В. Б. Археологическая карта Киевской губернии. М 1895.

3. Великі проблеми річки Бистриївки (матеріали комплексної експедиції ШГТ "Планета", 10...21 липня 1995 року) // Эхо-Восток. К., 1996.
4. Мальцев В.І. Річка Стугна. Сучасний стан. Перспективи на майбутнє. К., 1998.
5. Письмак Г.В. Стежками рідного краю мандрують кам'янобрідські школярі //Коростишівська газета. — 1998. — 26 серпня.
6. Фільчаков Л.П., Поліщук В.В. Відродження малих річок. - К., 1989.
7. Хімко Р.В. Досліджуємо малі річки. — К., 1997.
8. Похилевич Л. І. Сказание о населенных местностях Киевской губернии — К. 1864.
9. Тарабукін О. О. Старожитності Кам'яного Броду (археологічні дослідження 1997 року) //Кожному мила своя сторона, -ч. 2. - К.: СМП "Аверс", 1998. - С 188-190.